

персонажа. Наприклад: *“Without Marla, Tyler would have nothing.” Marla tilts her head to whisper: “Anyone who might’ve noticed me in two years has either died or recovered and never come back.”* Тому поява Марли в романі стало запорукою одужання й приведення до норми “внутрішнього я” персонажа.

Протиставлення, використані автором у романі, відображають роздвоєння особистості персонажа. Багаторазові повторення, використання мейозису, паралельності та інших експресивних засобів і стилістичних прийомів у романі відображають порушення “внутрішнього я” персонажа та вказують на його хворобу.

Відображення стану тривоги персонажа здійснюється у романі комплексно: 1) через його позначення за допомогою лексичних одиниць, які вказують на наявність цього стану в персонажа, зміни у психічному та фізичному стані персонажа внаслідок порушення “внутрішнього я” людини; 2) через описи, словесну образність та символіку, що дають поштовх до метафоричного та метонімічного осмислення стану тривоги і спрямовані на відображення тривоги як маніфестації внутрішніх і зовнішніх змін в організмі персонажа внаслідок порушення “внутрішнього я” персонажа, специфіки його розумової діяльності та поведінки.

Текстова взаємодія аналізованих мовних засобів відображена в структурі оповідання, оскільки образ персонажа пронизує весь роман й уможливує розгортання розповіді внаслідок відтворення зовнішніх і внутрішніх конфліктів персонажів. Наративне відображення “внутрішнього я” появляється в двох етапах: порушення й відтворення “внутрішнього я” персонажа.

Отже, відображення поняття “внутрішнє я” персонажа за допомогою мовних засобів зумовлене безпосереднім зв’язком досліджуваного поняття з тілесних досвідом персонажа. В аналізованому романі мовне позначення порушення й відновлення “внутрішнього я” персонажа створює ефект учасника цього дійства. Висвітлення динаміки фізичного, психічного та морального стану персонажа надає образу персонажа ефекту реалістичності, а використання лексичних, граматичних та стилістичних засобів презентують утрату та відновлення “внутрішнього я” персонажа.

Література

1. Мухамедьяров Н.Н. Образ фізичного Я особистості як складової її Я-концепції // Педагогіка і психологія. – 2006. – №1. – С. 84-90.

Сипливчак А. М.

*Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського
Науковий керівник – доц. Водяна П. М.*

Концепція гендерного світу в інтерпретації Наталії Кобринської (на матеріалі літературно-публіцистичної діяльності)

Розвиток і поширення феміністичних ідей наприкінці ХХІ ст. в Україні мав реальні суспільні передумови. Підневільне становище жіноцтва, обмеженого простором “трьох “К”, не викликало сумнівів у передових діячів доби. С.Єфремов в “Історії українського письменства” зазначає: “...жіноцтво в інтелігентному товаристві зайняло там (в Галичині – прим. авт.) було особливе становище, принадне на погляд, тяжке й образливе по суті; єдиною сферою жіночої діяльності громадянство визнавало – сім’ю і пекарню; обов’язки жінки й матері – ото і все, що жіночій статі належало відповідно до того кодексу громадської моралі, що панував у Галичині”[2].

Метою запропонованої статті є презентація концепції гендерного світу в інтерпретації Н.Кобринської на прикладі її літературно-публіцистичної діяльності. **Завдання статті:** з’ясувати роль Н.Кобринської в українському феміністичному русі кін. ХІХ ст.; прослідкувати реалізацію моделі гендерного світу Н.Кобринської.

Підтвердження попередньої думки знаходимо і в Н.Кобринської, яка зауважує, що “наше жіноцтво уважалося одною здегенерованою, темнішою від мужицтва масою” [10, с. 319]. Часто такі формулювання викликали різкий спротив та осуд громадськості. Згадати хоча б процес над М.Павликом за його оповідання “Ребенщукі Тетяна”, в якому письменник висловив протест проти безправного становища жіноцтва в родині й соціумі. Номер журналу “Громадський друг”, в якому було надруковано оповідання, було скасовано, автора ж засудили на 6 місяців ув’язнення [6, с. 11]. Можемо зробити наступний висновок: резонансність висунутого питання про стан жінок в Україні не була позначена тенденційністю, а була доведена реальними, життєвими прикладами, що вказували на потребу змін у суспільстві. Жіночий рух був органічним і закономірним в контексті

тогочасних європейських емансипаційних тенденцій. “Річ се зовсім природна, коли зважимо, як живо і сильно втягає і нашу суспільність в свої круги сучасний європейський розвій відносин суспільних і економічних” [11, с. 286].

Жіночий поступ був ознаменований громадською, літературно-публіцистичною діяльністю Наталії Іванівни Кобринської, цієї, за словами Уляни Кравченко, “першої боркині за визволення людини в жінці” [4, с. 22], зусиллями якої феміністичний рух на теренах України набув організованого характеру, став яскравою сторінкою в історії українського суспільного життя в галузі жіночої емансипаційної справи. “До появи Наталії Кобринської на теренах України не було жодної жінки, яка б сповідувала фемінізм у чистому вигляді та намагалась організувати рух саме за рівність статей” [9, с. 23].

Варто актуалізувати увагу на тому, що діяльність Н. Кобринської, спрямована в русло встановлення рівноправності між статями, мала синкретичний характер: громадська, літературна, публіцистична праця була комплексно підпорядкована ідеї фемінізму, котра яскраво прослідковувалась у кожній висловленій думці, висунутій тезі. Чітка феміністична спрямованість діяльності Кобринської лежала на поверхні. Засновниця жіночого руху репрезентувала концепцію гендерного бачення української суспільності.

Фемінізм в інтерпретації Н. Кобринської набув специфічного характеру. На її думку, жіночий рух за рівноправність статей не може обмежуватись рамками політичних, економічних інтересів. Кобринська заперечувала твердження “провідників соціальної демократії” про включення жіночого питання в ширше коло боротьби за зміну капіталістичного устрою. Вона переконувала, що твердження про те, що із встановленням нового соціального устрою “жіноча справа” вирішиться сама собою, є “вузько партійним” і що “не можна в його рамках замикати цілої жіночої справи, бо за фабричними робітницями ми бачимо іще жінки, що прямують новими для них дорогами життя, здобули і здобувають становиська, що недоступні були досі для них, а також стараються здобувати щораз ширші соціальні політичні права” [13, с. 374]. Подібне тлумачення ідей емансипатки знаходимо у дослідниці українського жіночого руху М.Богачевської-Хомяк: “Новою була також думка Кобринської, що соціалісти залишатимуться такими самими консерваторами в родинних стосунках, як чоловіки інших переконань, аж доки не осягнуть щільний зв’язок фемінізму з правами людини” [1, с. 18]. Модель гендерного суспільства в інтерпретації Н.Кобринської будувалась на таких основних підвалинах:

1. Література має стати основним засобом жіночого поступу та освіти;
2. Жіночий рух має засновуватися й розвиватися на національній основі;

Із зазначеного вище можемо стверджувати про подвійний фокус розгляду діяльності Н. Кобринської в контексті українського жіночого руху.

“Я через літературу дійшла до розуміння положення жінки в суспільності – тож хотіла-м і других повести на ту дорогу” – так означила Н.Кобринська пріоритет літературної освіченості на шляху до зрушень у жіночому питанні [10, с. 322]. Феміністка наголошувала на винятковій ролі літератури як засобу жіночої просвіти, усвідомлення нагальної потреби змін, поступу у жіночій справі. У листі до Ганни Барвінок вона пише: “... жінка, відбита від загального в суспільстві життя, могла б знайти в літературі гідного заступника своїх прав і вимогів...” [14, с. 394].

Практичним втіленням таких переконань стало заснування Н. Кобринською “Товариства руських жінок” у Станіславові (1884) “в цілі розбудження жіночого духу через літературу” [15, с. 297]. Саме з цієї подією більшість дослідників пов’язують початок організованого жіночого руху, що раніше носив спорадичний характер. “Ми поклали собі метою впливати на розвій жіночого духу через літературу, бо література була все вірним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, його потреб і недостатків” – таке формулювання знаходимо у статті ініціаторки створення товариства Н. Кобринської під назвою “Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р.” [15, с. 298] Усвідомлюючи виховну роль впливу літератури на українське жіноцтво, Товариство ставило конкретну практичну мету, корисну для всієї суспільності – “...слідити за найновішими напрямками, вираженими в літературі, старатися в якнайскоріший спосіб передати їх масам і через те будити ясну, світову думку у загалу...” [15, с. 300].

Великий вплив на усвідомлення Кобринською важливості національного підґрунтя жіночого руху справив Іван Франко: “...на дійсні національні інтереси навів мене Іван Франко..., і стала пізнавати, що лиш на національних підставах може підвестися маса до загальної культури і цивілізації” [15, с. 320]. Більше того, феміністка вважала одним із завдань піднесення свідомості українських жінок і доведення українському громадянству доцільності боротьби за жіночі права.

І.Франко, розуміючи роль жіноцтва у справі національного розвитку, так висловлювався у літературному огляді “З останніх десятиліть ХІХ в.” з приводу виходу в світ “Першого вінка”: “поява цілого ряду молодших українок на літературній ниві, під стягом української мови і нових, демократичних і народолюбних ідей, була першим доказом, що національне почуття будиться вже в самім ядрі українського народу, доходить до тих кругів, де воно звичайно доходить найпізніше і найтяжче” [8, с. 503]. Уже сам факт появи альманаху, авторками творів якого були галичанки і наддніпрянки, став своєрідним виступом українського жіноцтва під гаслом національної соборності. “Галицьке жіноцтво не чуло досі такого сміливого голосу жінки, що зо становища всеукраїнського і всенаціонального вказувала на єдино-правильний шлях – шлях національно-творчих вимог свого народу, господаря на власній землі” – так характеризує діяльність Н.Кобринської в контексті змагань за національні та загальнолюдські права жінок дослідниця І.Книш [3]. Першорядну роль для розуміння концепції гендерного світогляду Н. Кобринської відіграє її публіцистика, що стала рупором феміністичних ідей і переконань. У таких статтях Н.Кобринської як “Відповідь на критику жіночого альманаху в “Зорі” з р. 1887”, “Про первісну роль Товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р.”, “Жінка а свобода”, “Руське жіноцтво в Галичині в наших часах” чітко прослідковується систематичне обґрунтування авторкою ряду об’єктивних підстав реалізації гендерного перерозподілу суспільних ролей. У статті “Жінка а свобода” знаходимо: “Взагалі жінки ніколи не виступали проти мужчин яко таких, а лиш проти соціального ладу, який мужчин зробив панами, а жінку зіпхав до положення невольниці, виключеної від охорони рівних прав, навіть від науки і матеріальної самостійності” [13 с. 374].

Феміністична тенденційність поглядів Н.Кобринської яскраво виражалася і в літературній діяльності. Здобутками на літературній ниві діячка доводила свою тверду переконаність у природній зумовленості жіночих прав. Жіноче питання вимальовується вже в першому оповіданні “Пані Шумінська” (1883), що пізніше перейменоване на “Дух часу”.

Оповідання “Дух часу” варте уваги насамперед багатоплановістю покладеного в основі конфлікту: між старим і новим типами мислення, в якому можна виділити більш чіткі протиріччя:

- між батьками і дітьми, рівнями їхньої свідомості, типами осмислення дійсності;
- між фемінізмом, який зароджувався, та усталеним патріархальним каноном.

Авторка як прихильниця нових зрушень у суспільному житті виводить дещо інше бачення тургенєвського конфлікту “батьки і діти”. Ю.Кузнецов зазначає, що “поставивши інші завдання й використавши інші поетичні засоби, ніж Тургенєв, письменниця підносить ідею непереборності “духу часу”, який змінює обличчя суспільства, роль і місце в ньому жінки” [5, с. 29].

Гроном серед ясного неба з’явилися головній героїні зміни навколо неї: “і виднілось їй, що той грім уже недалеко, що вже чує відгук його глухого гуркоту в воздуху, що перші блискавки вже продирають небосклон [12, с. 126]. Це передчуття чогось нового, що порушує розмірений плин життя, наводить жах на пані Шумінську, літню попадю. Вона звикла до тихого існування в своєму світі, де “ніщо не мутило ні вокруг неї, ні в ній тихого настрою” [12, с. 115].

Духом часу означено з’яву нової сили, нового ладу, що ламав стереотипи, змінював спосіб життя. Ці зміни не хвилювали б так пані Шумінську, якби не спотворили світ, “в яким замкалося ціле її життя, вона нічого не бажала над те, що входило в її об’єм” [12, с.123]. Авторка уміло зображає глибокі переживання героїні з приводу руйнації життя навколо неї. Нестерпним для матері було те, що й старша донька потрапила під вплив нових тенденцій: “Дух часу такий! Чи не він то був, коли її донька мала відвагу признатися, що любить і що лиш з любові віддається?” [12, с. 121]. Поступом у вчинках і пориваннях позначений і характер молодшої доньки Ольги – “вона опанована якоюсь самовільною, блудною химерою, як би наперекір тихим, статочним та спокійним жінкам” [12 с. 124]. Зображений в оповіданні конфлікт між матір’ю та доньками дає підстави говорити про поширення в суспільстві емансипаційних тенденцій та відображення їх у літературі.

Ставлення пані Шумінської до життєвих поглядів доньок відображає реакцію тогочасного суспільства на заяви жінок про емансипацію, потребу в освіті. Авторка майстерно відтворила суспільну думку про те, що “начитання лиш баламутить жіночий ум” [15, с. 299].

Найбільший акцент Н.Кобринська робить на образі внучки: “молоденькою внучкою хотіла зазначити ще слабеньке у нас стремління до самостійної праці” [11, с. 289]. Внучка – це приклад генези жіночої самосвідомості від читання книжок і просвіти до свідомого самостійного вибору життєвого шляху. Авторка зображає зміну в становищі жінки в світі чоловічих традицій. Новий тип героїні, якою є внучка Шумінської, вимальовується в дещо відмінному ключі: її статус визначається самосвідомістю, освітою, фахом, переконаннями; вона виходить за межі світу чоловічих уявлень і

міфів про “правильну” жінку. Модерна героїня Кобринської – приклад нового мислення, пов’язаного зі зрушеннями у суспільстві у напрямку емансипаційних переконань.

Як зазначала дослідниця С.Павличко, “оповідання Н.Кобринської з ідейного боку є втіленням феміністичної ідеології:

1) жінка – передусім людина, котра має право на незалежне матеріальне становище, працю, освіту і участь у виборах;

2) суспільна роль її не має зводитися тільки до ролі матері, виховательки дітей і покірної рабині спочатку батьків, а потім чоловіка;

3) жінка має право любити і виходити заміж не з веління батьків чи їхнього економічного розрахунку” [7, с. 123].

Зважаючи на виховний та освітній потенціал літератури, Н.Кобринська репрезентувала позицію патріархального світу стосовно виголошених жінками феміністичних переконань і прагнень. Літературна діяльність першої української феміністки була втіленням моделі ідеального гендерного суспільства, ілюстрацією феміністичного світогляду діячки.

Підводячи підсумок, зазначаємо, що концепція нового світоустрою, побудованого на гендерних засадах, знайшла синкретичну інтерпретацію в громадській, літературній, публіцистичній діяльності Наталії Кобринської. Марта Богачевська-Хомяк зауважувала: “Кобринська випередила західних жінок, обґрунтовуючи потребу докорінної зміни підходу до загальних категорій світосприймання для належного розуміння ролі жінок, для досягнення цілей демократичного руху, справжньої рівності (між статями і взагалі)” [1, с. 17]. Завдяки активній роботі Н.Кобринської, котру по праву вважають першою феміністкою в Україні, на теренах нашої держави наприкінці ХХІ ст. жіночий рух за рівноправність набув організованого характеру.

Література

1. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884 – 1939. К.: Либідь, 1995. – 424 с.
2. Єфремов С. Історія українського письменства. Розділ XII. [електронний ресурс], режим доступу: <http://www.utoronto.ca/elul/history/lefremov/>, вільний, заголовок з екрану.
3. Книш І. Український жіночий рух // Іван Франко та рівноправність жінки. [електронний ресурс], режим доступу: <http://library.kr.ua/elib/franko/irknish/index.html>, заголовок з екрану.
4. Кравченко У. Наталя Кобринська. До 10-річчя з дня смерті Наталі Кобринської // Слово і час. – 1990. – №3. – С. 22-26.
5. Кузнєцов Ю. Відтворення “історії душі” (Сповідальна проза Н. Кобринської) // Слово і час. – 1995. – №5-6. – С. 28-30.
6. Павлик М. Твори. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1959. – 670 с.
7. Павличко С. Фемінізм. – К.: Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 322 с.
8. Франко І. З останніх десятиліть ХІХ в. // Зібрання творів в 50-тт. Література і мистецтво, т. 26-43.; том 41. Літературно-критичні праці (1893-1895). – К.: Наукова думка, 1981. – 663 с.
9. Хома Т. Чи був фемінізм в Україні?// “Ї” (незалежний культурологічний часопис). – 2000. – №17. – С. 21-28.

Список джерел фактичного матеріалу

10. Автобіографія // Кобринська Н.І. Вибрані твори. – К.: Дніпро, 1980. – 446 с.
11. Відповідь на критику жіночого альманаху в “Зорі” з р.1887 //там само.
12. Дух часу // там само.
13. Жінка а свобода // там само.
14. Лист до Ганни Барвінок // там само.
15. Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р. // там само.

Слобода К.О.

*Національний університет “Львівська політехніка”
Науковий керівник – ст. викл. Голтвян В.І.*

Семантичні функції прототипів мовної пам’яті людини у процесі лінгвістичного аналізу одиниць мови

Мовна пам’ять або поняття мовної свідомості розглядаються науковцями у межах дослідження мовної здатності людини. Поняття мовної здатності людини було запропоновано Л.Щербою, який